

مجموعه مقالات

بهمن ماه ۱۳۹۸

وزیر کسب و کار

KUALA LUMPUR SUMMIT 2
THE ROLE OF DEVELOPMENT IN ACHIEVING NAT
18 - 21 DECEMBER 2019
KUALA LUMPUR CONVENTION CENTRE, MALAYSIA

اجلاس کشورهای اسلامی در کوالالامپور؛
چالش‌ها و فرصت‌ها

الحمد لله

انديشكده راهبردي تبين

مجموعه گزارش راهبردي

اجلاس كشورهاي اسلامي در كوالالمپور؛ چالش‌ها و فرصت‌ها

وبگاه انديشكده : www.Tabyincenter.ir

نشانی : تهران، اقدسيه، خيابان شهيد موحد دانش، خيابان نسترن، پلاك ۳۲، واحد ۱۱

كد پستي : ۱۹۵۷۶۶۴۷۳۱

تلفن : ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمبر : ۸۹۷۷۱۹۶۴

فهرست

۶	مقدمه
۸	نشست کشورهای اسلامی در مالزی
۱۰	چالش‌ها و محدودیت‌های اجلاس‌های کوآلالمپور
۱۳	فرصت‌های اجلاس‌های کوآلالمپور
۱۵	نتیجه‌گیری
۱۶	منابع

مقدمه

کنار گذاشتن و عبور از گفتمان اسلام‌گرایی سیاسی در اشکال مختلف آن و یا ارائه قرائت‌های متفاوت از این گفتمان را می‌توان یکی از اصلی‌ترین عوامل تأثیرگذار بر تحولات جهان اسلام و به‌خصوص منطقه غرب آسیا قلمداد کرد. اگرچه مؤلفه‌هایی چون اعتقاد به قرآن، سنت پیامبر اسلام (ص) و صحابه او در میان اهل سنت و مضاف بر آن اعتقاد به معصومیت و امامت اهل بیت (ع) در میان شیعیان دال‌های مرکزی این گفتمان را شکل می‌دهد؛ اما تنوع و تفاوت در نوع نگاه به هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و روش‌شناسی اسلامی، طیف وسیعی از پیروان گفتمان اسلام سیاسی و اسلام غیرسیاسی را پدیدار ساخته و باعث شده تا پیروان هر یک از این گفتمان‌ها، با جذب شباهت‌ها و ایجاد مرزبندی میان خود با دیگران، اقدام به ایجاد بلوک بندی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی نمایند.

در این راستا، تأسیس سازمان‌ها و نهادها و یا برگزاری نشست‌ها و اجلاس‌های سالانه؛ همواره یکی از مظاهر وجود بلوک بندی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در جهت همکاری‌های بیشتر و کاهش اختلافات بوده است. البته این تدابیر همواره موفق نبوده و عواملی مانند بروز اختلاف میان کشورهای عضو و یا تلاش برخی کشورها برای سوءاستفاده از امکانات و سیطره سازمان، باعث شده تا کارکرد این سازمان‌ها و اجلاس‌ها دچار ضعف و یا دچار تغییر ماهیت بشوند.

در این میان، سازمان همکاری اسلامی، اتحادیه عرب، شورای همکاری (خلیج فارس) و یا برگزاری نشست‌های سالانه و اجلاس‌هایی نظیر نشست اسلامی مالزی، فروم قطر و یا حتی نشست گفتگوهای تهران را می‌توان به‌عنوان برخی از مهم‌ترین ابزارهای کشورهای اسلامی و جهان عرب در جهت تقویت روابط چندجانبه، ایجاد بسترهای جدید گفتگو و یا تلاش برای

تشکیل بلوک بندی های جدید منطقه ای و فرامنطقه ای برشمرد.

طبعاً هر یک این سازمان ها و اجلاسیه ها دارای ارکان، وظایف، سازوکارها و مخاطبان مشخصی هستند؛ اما آنچه معمولاً اعتبار و اهمیت این سازمان ها و اجلاسیه را برجسته می سازد، میزان همنوایی اعضا با تصمیمات، توان عملیاتی کردن آن و میزان حضور سران کشورهای موثر عضو در نشست های مهم این سازمان ها و اجلاسیه ها است. به این معنا که معمولاً، عدم پیگیری تصمیمات اتخاذ شده و یا عدم حضور سران کشورها در نشست های مخصوص به مقامات عالی رتبه؛ به عدم اهتمام کشورهای عضو به سازمان و اجلاسیه مورد نظر تعبیر می شود.

در میان جوامع اسلامی، سال هاست که سازمان همکاری اسلامی به عنوان اصلی ترین اجتماع کشورهای مسلمان، هم از لحاظ کارایی و هم از جهت اعتبار در نزد برخی از مهم ترین کشورهای عضو، دچار نقصان شده است. این سازمان ۵۰ سال پیش تحت عنوان «سازمان کنفرانس اسلامی» و در واکنش به آتش گرفتن بخشی از مسجدالاقصی و در جهت مقابله با فتنه صهیونیست ها شکل گرفت. این در حالی است که امروزه برخی از مهم ترین کشورهای این سازمان سخن از روابط پنهانی و گاه آشکار با رژیم صهیونیستی می زنند و عملاً یکی از کارکردهای مهم این سازمان را دچار خدشه کرده اند.

اختلافات دوجانبه میان کشورهای عضو و سوءاستفاده از این سازمان برای فشار به کشورهای دیگر نیز، باعث شده تا به جامعیت این سازمان هم آسیب وارد بشود. عربستان سعودی سال هاست که به محور این اختلافات تبدیل شده و همواره سعی داشته تا از طریق این سازمان، فشارهای سیاسی خود را بر ایران، قطر، ترکیه، سوریه، لبنان، مردم یمن و برخی دیگر از کشورها وارد کند. این اتفاق حتی در شورای همکاری خلیج فارس نیز رخ داده و عربستان و امارات با

انحصاری کردن این سازمان، به منافع قطر و حتی کویت و عمان نیز آسیب وارد ساخته و این شورا را دچار ناکارآمدی کرده‌اند.

تا جایی که عربستان اخیراً برای جبران این ناکامی و ایجاد بلوک جدیدی، با حضور کشورهای مصر، اردن، سودان، (دولت مستعفی) یمن، اریتره، جیبوتی و سومالی به تأسیس «شورای دولت‌های عربی-آفریقایی مشرف بر دریای سرخ و خلیج عدن [۱]» پرداخته و مقر آن را ریاض قرار داده است.

این رویکردهای عربستان باعث شده تا به تدریج، کشورهایی که حاضر به سعودی سازی سازمان همکاری اسلامی و شورای همکاری نیستند، ضمن حفظ جایگاه خود در این سازمان‌ها و عدم خالی کردن صحنه، به فکر بسترهای جایگزین هم باشند.

در این میان، نشست اسلامی مالزی در میان کشورها، سازمان‌ها و اندیشمندان مسلمان یکی از بسترهای جدیدی هستند که امکان گفتگوهای چندجانبه در میان کشورهای مسلمان را فراهم آورده و با تمام نقاط ضعف و قدرت خود، در مراحل ابتدایی خود به سر می‌برد.

نشست کشورهای اسلامی در مالزی

نشست کوالالمپور [۲] از سال ۲۰۱۴ با تدبیر مالزی و ماهاتیر محمد در سطح کارشناسان و اندیشمندان کشورهای اسلامی و با هدف گفت‌وگو برای حل مشکلات جهان اسلام برپا شد [۳]. اولین نشست سران این ابتکار جدید تحت عنوان «نقش توسعه در تحقق حاکمیت ملی» در اواخر آذرماه ۹۸ با حضور سران جمهوری اسلامی ایران، مالزی، ترکیه، قطر و نمایندگان از اندونزی،

دفتر سیاسی حماس و ده‌تن از شخصیت‌ها و نخبگان کشورهای اسلامی در پایتخت مالزی برگزار شد. گفته می‌شود جرقه نشست امسال کوالالامپور به ابتکار مالزی، ترکیه و پاکستان و در حاشیه نشست مجمع عمومی سازمان ملل در ماه سپتامبر سال جاری زده شده است و سپس ایران و قطر نیز به شرکت در این نشست دعوت شده‌اند.

پرجمعیت‌ترین کشورهای اسلامی غیر عرب یعنی مالزی، اندونزی، ایران، ترکیه و پاکستان با حدود ۶۰۰ میلیون نفر جمعیت به همراه قطر، مهم‌ترین کشورهای عضو این اجلاس هستند که به‌طور کلی بر ۷ بنیان مهم از جمله: توسعه و حاکمیت، یکپارچگی و حکومت خوب؛ فرهنگ و هویت، عدالت و آزادی؛ صلح، امنیت و دفاع، تجارت و سرمایه‌گذاری و مدیریت اینترنت و فناوری متمرکز شده‌اند [۴].

از دستاوردهای مهم این اجلاس به طرح مسائلی مانند لزوم تأسیس واحد پولی مشترک معاملات تجاری بر پایه طلا (دینار طلایی) و ساختار مبادلات پایاپای، پی‌ریزی مکانیزمی جهت اجرای آن در میان این کشورها به منظور در امان ماندن از تحریم‌های آمریکا و همچنین پیشنهادات جمهوری اسلامی ایران در ۳ محور ذیل، از ویژگی‌های مثبت این نشست بوده است:

- ۱- تأسیس «صندوق مشترک نشست کوالالمپور برای تأمین مالی همکاری‌های فناوری میان کشورهای اسلامی» به منظور ورود قوی به زنجیره ارزش‌های جهانی؛
- ۲- تأسیس «مرکز تحقیقات مشترک در حوزه فناوری‌های هوش مصنوعی» و «امنیت سایبری» برای پیش‌گامی در فناوری‌های میان‌رشته‌ای اطلاعاتی و ارتباطی؛
- ۳- تأسیس «بازار مشترک کشورهای اسلامی در حوزه اقتصاد دیجیتال» و همکاری و تبادل تجربیات در زمینه ارزهای دیجیتال [۵]؛

چالش‌ها و محدودیت‌های اجلاس کوالالمپور

محدودیت ساختاری: هم‌اکنون اجلاس کوالالمپور صرفاً محفلی برای گفتگو و تبادل نظر مقامات و اندیشمندان بخشی از کشورهای جهان اسلام است و لذا برای تبدیل شدن به یک سازمان مؤثر و تدارک سازوکارهای چندجانبه، راه طولانی در پیش دارد.

عنوان و رئیس هیئت‌مدیره این اجلاس به معنای ماهاتیر محمد و اغلب مسئولان اجرایی آن، مالزیایی هستند [۶] و لازم است که برای کارآیی بیشتر، افرادی از کشورهای دیگر از جمله ایران در امور اجرایی این اجلاس مشارکت کنند. اجلاس کوالالمپور از ژانویه ۲۰۲۰، با عنوان بنیاد گفتگوهای تمدنی پردانا [۷] نامیده خواهد شد. این عنوان نیز نشان می‌دهد که اجلاس مالزی

همچنان محفلی برای گفتگو است و نیازمند سازوکارهای اجرایی و تأمین ضمانت اجرا برای تصمیمات خود است.

رقابت در زعامت جهان اسلام: عربستان سعودی تشکیل هر سازوکاری که در رقابت با سازمان همکاری اسلامی، اتحادیه عرب و یا حتی شورای همکاری خلیج فارس بنا شود را نوعی تهدید برای خود ارزیابی می کند. عکس العمل این رویکرد را می توان در جریان برگزاری اجلاسیه اخیر کووالامپور مشاهده کرد. با وجود اینکه دفتر نخست وزیر مالزی با صدور بیانیه ای تأکید کرد که هدف از برپایی این اجلاس، دامن زدن به دسته بندی و تشکیل «بلوک» جدید در جهان اسلام نبوده و این اجلاس صرفاً گامی برای طرح مسائل کنونی جهان اسلام است اما عربستان سعودی به اشکال مختلفی مخالفت خود با این ابتکار جدید را اعلام و اعمال کرد.

واقعیت این است که عربستان برای تقویت انحصار خود در سازمان همکاری اسلامی و طرح مسائل مورد نظر خود در این سازمان و همچنین به دلیل رقابت منطقه ای با ترکیه، تحریم قطر، فشار بر ایران و ناراضی از مالزی؛ به خصوص در مسائلی مانند خروج نیروهای نظامی مالزی از ائتلاف عربی علیه یمن [۸] و یا لغو طرح ساخت «مرکز سلمان» در کووالامپور [۹]، از برگزاری این نشست ناراضی بوده است.

حتی به نظر می رسد انصراف عمران خان نخست وزیر پاکستان و جوکو ویدودو رئیس جمهور اندونزی از حضور در این نشست، ناشی از تهدید و فشار عربستان بوده است. تا جایی که به گفته رجب طیب اردوغان، «حاکمان سعودی، عمران خان را به اخراج کارگران پاکستانی از عربستان و جایگزینی آن ها با کارگران بنگلادشی و پس گرفتن کمک های مالی و سپرده های بانکی خود [۱۰]» تهدید کرده و باعث انصراف او از حضور در نشست کووالامپور

شده اند. این در حالی است که عمران خان، موکداً گفته بود قصد دارد موضوعات مهمی مانند برخورد دولت هند با مسلمانان کشمیر را در نشست کوالالمپور مطرح کند.

لازم به ذکر است که کشورهای مصر، سودان، الجزایر، عراق و برخی دیگر از کشورهای عرب نیز از غایبان این نشست بودند و برخی دیگر از کشورها و مقام‌های عربی نیز مسیر عربستان را برای تضعیف اجلاس کوالالمپور دنبال کردند. یوسف العثیمین دبیر کل سعودی تبار سازمان همکاری اسلامی و مقامات کشورهای بحرین و امارات [۱۱] واکنش‌های مشابهی در این زمینه از خود داشتند. آن‌ها برگزاری چنین نشست‌هایی را بدون عربستان و سایر کشورهای هم پیمان آن را، «شکست خورده» و موجب «تضعیف اسلام» توصیف کردند [۱۲] و در رسانه‌های خود با هشتگ‌های «قمه-الضرار» و «قمه-الفتنه» (یعنی نشست ضرار؛ اشاره به مسجد ضرار و نشست فتنه گران) به تخریب این نشست پرداختند.

چالش آمریکا، چین و هند؛ واشنگتن هر اتحاد اسلامی که تحت کنترل سعودی‌ها نباشد را نمی‌پسندد و علاوه بر آن، در مقابل حضور ایران در هر نهاد و سازمانی، کارشکنی می‌کند. هند نیز تقویت توان چانه زنی رقیب منطقه‌ای خود یعنی پاکستان و مطرح ساختن مسائلی مانند وضعیت مسلمانان کشمیر را در اجلاس کوالالمپور و یا هر بستر مشابهی را بر نمی‌تابد. چین نیز ترجیح می‌دهد که جمعیت اقلیت و البته قابل توجه مسلمان خود را از ورود به سازوکارهای شبه سیاسی-دینی دور نگه دارد و مطرح شدن وضعیت مسلمانان اویغور در هر سازمان و نهادی را دخالت در امور داخلی خود تلقی می‌کند. در مجموع به نظر می‌رسد که قدرت‌های بزرگ، حاضر به پذیرش هیچ سازوکاری، خارج از دایره نفوذ خود نیستند.

فرصت‌های اجلاسیه کوالالمپور

سابقه ی دی ۸: سازمان همکاری اقتصادی دی ۸ با عضویت هشت کشور مسلمان در حال توسعه، از جمله کشورهای ایران، ترکیه، پاکستان، بنگلادش، اندونزی، مالزی، مصر و نیجریه، به عنوان یک پیمان فرامنطقه‌ای شناخته می‌شود. ایده اولیه تشکیل گروه دی ۸ به عنوان یک اتحادیه اقتصادی برای اولین بار از سوی نجم الدین اربکان رهبر حزب اسلام‌گرای رفاه ترکیه که نخست‌وزیر وقت ترکیه نیز بود، اعلام شد و این گروه رسماً در تاریخ ۲۵ خردادماه ۱۳۷۶ با برگزاری اولین اجلاس سران این گروه در استانبول آغاز به کار کرد [۱۳]. ۲۲ سال تجربه سازمان دی ۸ را که اغلب اعضا و اهداف آن شبیه به اجلاسیه مالزی است را می‌توان میراث ارزشمندی برای این سازوکار جدید در نظر گرفت.

مقابله با سعودی سازی جهان اسلام: کوالالمپور، مستعد ایجاد بلوکی در برابر جبهه عربستان است همچنان که آقای ماهاتیر محمد گرایش‌های اسلام‌گرایانه دارد و در جهان اسلام، تقریباً به بلوک اخوان المسلمین به خصوص آن بخش از بلوک اخوان که روابط خوبی هم با ایران دارند، نزدیک است؛ از سویی دیگر با توجه به اینکه ماهاتیر ضدیتی هم با شیعه‌گرایی ندارد، موجب قرابت مالزی با جمهوری اسلامی ایران نیز شده است. ماهاتیر محمد در دوره دوم به قدرت رسیدن خود، جای شخصی به نام «نجیب رزاق» را گرفت که رسماً به دریافت پول از محمد بن سلمان اعتراف کرده بود این در حالی است که ماهاتیر از زمان به قدرت رسیدن، روابط خود با عربستان را کاهش و با ایران را افزایش داد [۱۴].

بازگشت به خویشتن: قرن‌ها است که کشورهای اسلامی به اشکال مختلفی خود را تحت سلطه استعمار، دخالت و نفوذ کشورهای غربی یافته و با انواع اختلافات، جنگ‌ها و رقابت‌ها،

دست و گنجه نرم کرده اند. این دشواری‌ها باعث شده تا کمتر امکان گفتگو میان اندیشمندان اسلامی فراهم شود و سوء تفاهم و برساخته‌های ذهنی رسانه‌های غربی تا حدودی جایگزین حقیقت دین اسلام شود. این در حالی است که کشورهای غربی با تأسیس انواع نهادها، سازمان‌ها و اندیشکده‌ها، بسترهای موفقی را برای گفتگو و حل اختلافات خود فراهم کرده‌اند و این اقدام آن‌ها می‌تواند درس خوبی برای کشورهای اسلامی باشد.

شاید لزوم بازگشت به خویشتن و اهتمام به گفتگو میان کشورهای اسلامی، دلیل درج جمله معروف محمد عبده در وب سایت اجلاس‌یه کوالالامپور با این عنوان بوده که: «به غرب رفتم، اسلام دیدم ولی مسلمان ندیدم و به شرق باز گشتم، مسلمان دیدم و اسلام ندیدم.» [۱۵]

نتیجه گیری

نشست کوالامپور را می توان ظرفیت جدید گفتگو میان اندیشمندان و سران کشورهای اسلامی و فرصتی برای تأمین منافع جمهوری اسلامی ایران در نظر گرفت. استفاده از این فرصت نیازمند تدارک نشست‌های مشابه در ایران و برقراری روابط مستمر میان اندیشمندان و اساتید ایرانی با سایر کشورهای عضو است. نگاه به این سازمان را می توان در چهارچوب نگاه به شرق و تأسیس سازوکارهای جدید خارج از جهان غرب در نظر گرفت. البته باید توجه کرد که مشارکت در ابتکارهای جدید، نباید موجب غفلت و مقابله با خصم دشمنان در سایر سازوکارهای منطقه ای و بین‌المللی شود.

منابع

- [۱] The Arab and African Countries of The Red sea and The Gulf of Adan
- [۲] kl summit
- [۳] About KL Summit 2019, <https://klsummit.my/>
- [۴] <https://klsummit.my/about/>
- [۵] <https://www.mfa.gov.ir/portal/newsview/569179/>
- [۶] <https://klsummit.my/members/>
- [۷] The Perdana Foundation for Civilisational Dialogue
- [۸] <https://www.aljazeera.com/news/2018/06/malaysia-withdraw-troops-stationed-saudi-arabia-180628115443070.html>
- [۹] <https://www.aljazeera.com/news/2018/08/malaysia-shuts-saudi-backed-anti-terrorism-centre-180807085850321.html>
- [۱۰] <https://dailytimes.com.pk/524269/saudis-blackmailed-imran-khan-over-malaysia-summit-erdogan/>
- [۱۱] <http://saudigazette.com.sa/article/585483>
- [۱۲] <https://www.france24.com/en/20191218-oic-criticises-malaysia-s-muslim-summit>
- [۱۳] خبرگزاری فارس، «D۸ و اکو؛ ظرفیت‌های ایران برای تعامل گسترده با دنیا»، قابل دسترسی در:
<https://www.farsnews.com/news/13960729001841/>
- [۱۴] روزنامه صبح نو، «مانور قدرت D۶ در برابر جبهه ریاض»، قابل دسترسی در:
<http://sobhe-no.ir/newspaper/print/846/2/34128>
- [۱۵] <https://klsummit.my/about/>

اندرشکده بزرگترین

نشانی ما در شبکه های اجتماعی:

@Tabyincenter

www.tabyincenter.ir